

Φυτά της φύσης και φυτά του πολιτισμού Κισσοί, νάρκισσοι, κρόκοι και ελιές στον Οιδίποδα επί Κολωνώ

Στον Οιδίποδα επί Κολωνώ του Σοφοκλή, στους στίχους 669-720, ο χορός περιγράφει ένα φυσικό τοπίο της Αττικής, τον ίππιο Κολωνό. Ο Οιδίποδας, υπό της θυγατρός Αντιγόνης χειραγωγούμενος (υπόθεση του δράματος), έχει ζητήσει από τον Θησέα άσυλο και προστασία, γιατί όπως του ανάγγειλε η άλλη θυγατέρα του, η Ιαμήνη, ο Κρέοντας απειλεί να τον εξαναγκάσει να γυρίσει στη Θήβα. Ο Θησέας του την υπόσχεται και επιστρέφει στην πόλη. Στο σημείο αυτό ο χορός, που αποτελείται από γέροντες γεγώριους, περιγράφουν τα φυσικά κάλλη της χώρας τους:

Ίρις Τζαχίλη Αρχαιολόγος

Στης περιήφανης για τ' ἄλογά της χώρας ἔχει, ένει, έρθει στα πιο όμορφα τα μέρη μες σ' όλη τη γη, στον ἀσπρὸ Κολωνό μας, όπου ποι απ' ἄλλου συχνάζοντας, τ' απδόνι γλυκομύρεται σε ολόχλωρα ρουμάνια μέσα στον πυκνὸν κισσό βαθιά κρυμμένο

και στο απάτητο του Θεού τ' ἄγιο δάσος το μυριόκαρπο, τ' ἀντλιαγό κι απ' όλες τις χειμωνικές απάνεμο τις μπόρες, κι όπου ο βακχευτής Διόνυσος να μονιάζει συνήθει συχνά, περιτριγυρισμένος από τις θεικές του τις θυάστρες.

Κάθε μέρα εδώ με τη δροσιά απ' τα ουράνια αριοφύντωτος ο νάρκισσος ανθίζει κι ο χρυσόδενθος ο κρόκος για τις δυο μας τις τρανές Θεές πάλαικο στεφάνι: κι ουδέ οι ακοίμητες ποτέ δε λιγοστεύουν

απ' του Κηφισίου το ρέμα οι δρυσομάνες να στριγουρυνούν, μα πάντα όλες τις μέρες τα καθέρια των νερά καθώς κυλούνε πάνων γρήγορα τους κάμπους να καρπίζουν της πλατύτητής της γης: μα κι ουδέ οι Μούσες αποστράφηκαν τον τόπο αυτό ποτέ τους ουδ' η χρυσοχάλινη Αφροδίτη.

Κι εγώ ακόμα εδώ τέτοιο, που εγώ πουείν αλλού παρόμιο δεντρό δεν ακούω να βλάστησε ποτέ ουδὲ στις χώρες της Αΐδης, ουδέ στο μεγάλο του Πελώνο διώρι νησί, ανέγγιχτο αυτούρυθμο δεντρό τρόμος και φόβος στα κοντάρια του εχθρού που αντίζει που παρ' όπου αλλού σ' αυτή τη χώρα:

η σταχτόχλωρη ελά η παιδοτρόφα,
που πατέτε το καινές ή νέος ή γηραιός με χέρι εχθρικό καί ωστείς ν' αφανίσει,
γιατ' απάνω της πάντ' ανοικτά
ο Μόριος Δίας κι η γλυκοφθαλμή Αθηνά
έχουν τα μάτια.

(Μετάφραση Ι. Γρυπάρη)

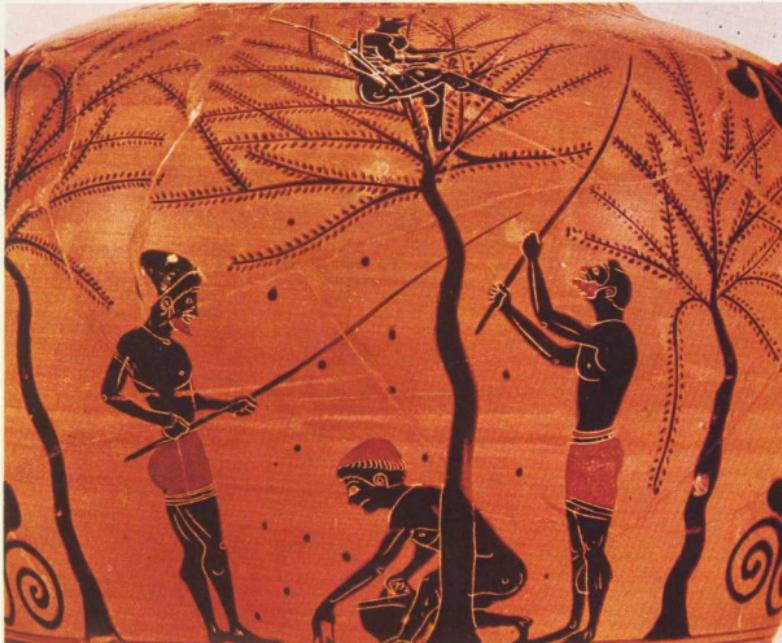
Η αττική φύση που ξεμυνείται είναι εδώ ένα τοπίο, ένα τιμῆμα της φύστις δληδού. Τη λέξη τοπίο τη χρησιμοποιών επί σκοπού, γιατί εισάγει τον εκτός φύστης παράγοντα, το πλαισίο δληδού που όριει τη ανθρώπινη ματιά. Η φύση η ίδια είναι επαναλαμβανόμενη και χωρίς πέρας, ενώ το τοπίο είναι το τιμῆμα που η ανθρώπινη ματιά επέλεξε να θέσει σε πλαισίο, δινοντάς του έτοιμα και μορφή: Ήδη μία φωτογραφία καπούσιο φυσικού χώρου μετατρέπει ένα τιμῆμα της φύστης σε τοπίο, με μόνο το στοιχείο του πλαισίου και της επιλογής. Όπως και δι, τι φαίνεται από κάποιο παράθυρο ή απλά και μόνο δι, τι χωρά στο οπτικό μας πεδίο από το σημείο που βρίσκομεν. Ένα τοπίο αναπαρίσταται: η είκονα του μπορεί να μεταφέρεται ή να υποβάλλεται, συναπτελούμενό από στοιχεία εικονικά ή από λέξεις και έννοιες. Στην περίπτωση του χοριού του Σοφοκλή δεν πρόκεται μόνο για έναν φυσικό χώρο αποτελημένο, οπως τον δλέπουν, τον έχχωρισαν και τον περιγράφουν οι άνθρωποι. Είναι ένας χώρος που έχει ήδη ταρεί από τη γύρω φύση, είναι το τέμενος των αειμνών θεών, όπου οι άνθρωποι ή οι θεοί έθαλαν ήδη τη σφραγίδα τους. Επιπλέον, δρισισμάστε στον ίππο Κολωνών, μικρό μέρος της αθηναϊκής πατρίδας δηλαδός, έννοιο που οι ανθρώποι καλλιέργεισαν για να εντυπώσουν τη σύνδεση τους και το δικαίωμά τους σε ένα κομμάτι του φυσικού χώρου. Και ακριβώς όλο το δράμα περιστρέφεται γύρω από το θέμα της πατρίδας¹, ποιος ανήκει σ' αυτήν και γιατί ο Θεάσεας παραχωρεί

το δικαίωμα στον Οιδίποδα χωρίς να του ανήκει. Γι' αυτό άλλωστε και η σκηνή του δράματος τοποθετείται στα όρια μεταξύ πόλης και υπαιθρίου². Ετοιμαρίδων εκφράζεται το θέμα στην υπόθεση του δράματος: ό και ήδη γεγρακών, Σοφοκλής έποιησε χαρίζομενος ού μόνον τη πατρίδι, αλλά και τῷ έαυτον δύμων ἦν γάρ Κολωνῆθεν. Ο Κολωνός δρισκεται στη δρέπανη της πόλης, σε χώρο κατάλληλο να σταθεί ο ἄποις Οιδίποδος (τι. 1357), μεταξύ άστεως και εξοχής. Μεταξύ λοιπὸν πολιτισμού και φύσης, δύναται τα παιδιά να διατηρήσουν την περιγραφή πατρίδας φύει δεδουλεύματα, αλλά προιόν ανθρώπινης σύμβασης και ακόμη περισσότερο πατρίδας που σε όλο το δράμα επιζητείται, η περιγραφή του Σοφοκλή απαριθμεῖ, ανάμεσα στην κοιλάδα, στα ρέματα, στις κρήνες καὶ στην απόδημη, ορισμένα φυτά. Στα κράτηστα γάρ ἐπαυλα φύνται κιοσοί, νάρκασσοι, κρόκοι και ελιές.

Η επιλογή του χωρίου από τον Οιδίποδα στην Κολωνών, που προβάλλουμε ως παράδειγμα συνοπτικής έκφρασης των υπόλογων για τον φυτικό κόσμο και την εντυπώση του στο καινωνικό περιβάλλον στην κλασική Αθηνά, οφείλεται στο ότι, εκτός από την όλη σκηνή του δράματος, στα όρια μεταξύ φύσης ακαλέργητης και ανθρώπινης παρέμβασης τοποθετούνται και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία που ο Σοφοκλής επικαλείται για να αικοδομήσει την εικόνην της απτηγής γης: θεοί, ζώα, ποιλιά, δέντρα, κοιλάδες, λουλούδια, διάτη, χρακτηρίζει τη μανοδικότητα της αθηναϊκής πατρίδας. Γι' αυτό η επιλογή των φυτών φαινεται προδιαγευρωμένη. Υπακούει στην γενική δόμηση περιγραφής και στους θρησκευτικούς κύκλους στους οποίους παραπέμπουν διαδοχικά (κιασόδιονυσος, νάρκισσος και κρόκοδος-δίονυσος θεές, Λιδοί-Αθηνά). Όλοι είναι αυτοφυή, ακόμη και ελιά στην άγρια της μορφή, ιδιότητα που ο Σοφοκλής φρόντισε να τονίσει (φύτευμ αχέριπτων αυτόποιων, στ. 698). Όλες είναι οικονομικά εκμεταλλεύσιμες ή τουλάχιστον έχουν ιδιότητες που τις οποίες οι άνθρωποι γνωρίζουν πώς να επιωφελθούν. Αν χρησιμοποιήσουμε δρόμους ιστορικούς, διαμετάσπιτους σε κάποιο είδος "αυλλεκτικής" δραστηριότητας, χωρίς αυτό δέδουσα να έχει καμιά εξελικτική ή χρονολογική σημασία. Ταυτόχρονα όλα είναι βαρυφορτωμένα από σημασία δευτέρης σεύστασης στην περιοχή των κατοικιών που έχουν πάνω στη σύσταση δευτερευόντων συμβολισμών.

Οι κύκλοι που περιορίζουν και καθορίζουν λοιπόν την επιλογή των φυτών είναι επάλληλοι. Πρόκειται για ένα φυσικό χώρο που οι άνθρωποι απέναντι στην πέτρα που έχει τη μορφή της χώνια και βροχές δεν λείπουν ποτέ, όπως λένε, και στάζει ο βράχος σαν κλαίει:

'Ακουσα πως με βάνονο χάθηκε θύλιερό του Τάντονα, που τη Φρυγία η κόρη πάνω στον Σινιπού την κορύψη, που σαν οφιχτοπερίπλεχτος τη δάμασε ο βράχος που της βλάστησε τριγύρω από το κορμί

κι έται παραλλαμένη, καθώς λεν,
βροχές και χόνια δεν της λεπίουνε ποτέ¹
κι αιώνια κάτω απ' τα φρύδια της κυλά²
τα δάκρυ και της δρέχει τα λαμάκια
παρόμοια η μοίρα μου μ' αυτής
τέτοιο μου γράφει τέλος.

(Μετάφραση Ι. Γρυπάρη)

Η δύναμη του κισσού να απλώνεται συνεχώς προς όλες τις κατευθύνσεις (άτενής) και να δαμάζει την πέτρα και να ζεπερνά τα εμπόδια παραμοιάζεται με τη δύναμη της πέτρας που κατέβαλε την κόρη του Τάνταλου. «Σιγάλη και παντούδαμη και στις δύο περιπτώσεις κατισχύει του από όψεως ισχυρότερου». Είναι ένας τρόπος περιγραφής του κισσού που μοιάζει στό προβλέπει τα στοιχεία που συνέδεσαν το φυτό με το συμβολισμό της αθανασίας και ως αντίδοτο στη μέθη. δηλαδή τη σταθερή δύναμη του φυτού να ξαπλώνεται, να θάλλει, να νικά τα εμπόδια με τη σταθερή αυξητική του ένταση, το χυμό που δίνει δύναμη³. Ας δούμε λίγο τα φυτά που αναφέρονται στο χωρίο του Σοφοκλή λε-

πιτομερέστερα. Ο κισσός (*Hedera helix*) πρώτα-πρώτα είναι κοινότατη εικόνα στις μεσογειακές περιοχές. Περιγραφές και κατατάξεις αναπτύσσονται λεπτομερείακά σε εγχειρίδια φυτολογίας⁴. Στην αρχαιότητα η αντιληφτή για τον κισσό δεν είχε καμια σχέση με τη δική μας περί άκαρπου διακοσμητικού φυτού. Ο Διοσκορίδης των αναφέρει περίου πως πανάκεια για πάτμολλες αρρώστιες (2, 179) και στον Όμηρο αναφέρονται ποτήρια από έμulo κισσού, τα κισσύδια (Οδύσσεια 1 346, Ε 78). Άλλωστε η άποψη περί κοινητικού φυτού φαίνεται προϊόν της πρόσφατης αστικοποίησης, γιατί χρήσεις διάφορες, ιατρικές και χρωστικές αναφέρονται και ως τα πρόσφατα χρώνια στην Κορίτη⁵. Το πρωταρχικό χαρακτηριστικό του είναι η σχέση του με τον Διόνυσο, σχέση τόσο στενή, που συχνά γίνεται αμοιβαίως μετωνυμική: ο Διόνυσος καλείται και Κισσέως⁶ και ο κισσός Διονύσιον⁷. Είναι ένα από τα στοιχεία της θαυμαστής μεταμόρφωσης του πλοιού στη σκηνή της αναγνώρισης του

Διόνυσου από τους πειρατές στον ομηρικό ύμνο στον Διόνυσο:

Και στη στιγμή μετά στο πιο φηλό ιστίο απλώθηκε
μέσα κι έδω του αμπελόκλημα και βότρυς
κρέμονταν πολλοί
και γύρω απ' το καταρτι βαθυπράσιον τυ-
λιγόνταν κισσοίς
από ανθή βαλερός και ωραία καρποί⁸
ξεφύτρωναν.

Ύμνος στον Διόνυσο 38-41.

μετ. Παπαδίτας, Λαδίδι.

Αξίζει να αναφερθεί στο, σε αντίθεση με το αμέλι, που καλλιεργείται, ο κισσός είναι αυτοφυής όπως και τα άλλα φυτά του χορικού. Στεφάνια από κισσό φορούσαν οι κυματοτές, αυτοί που διασκεδάζουν με μουσική και χορό. Τον λόγο των μαθαίνουμε από τον Αθηναίο (ΙΕ 675 δι):

«και έται χρησιμοποιήσαν στεφάνι από κισσό που φυτρώνει παντού αυ-
τοφυτής και άφθονος, και που έχει ευχάριστη όψη. Με τα χλωρά του φύλλα και τους κορύμβους σκιάζει το μέτωπο, αντέχει την τάση από το σφιχτό δέσιμο και ψυχει χωρίς υπερ-

θοική μυρωδιά. Γι' αυτό άλλωστε μου φαίνεται ότι αναβέσαμε το στεφάνι στο Διούνος, πατεύοντας ότι αφού αυτούς ανακάλυψα το κρασί, αυτός ας μας προστατεύει και από τις βλαβερές του συνέπειες».

Τέλος, ας θυμηθούμε ότι το αμπέλι, αντίστοιχο στην ορμητική του δύναμη και σύστοιχο στη θαρρυτή του στο δινυσιακό λατρευτικό κύκλο, και επιπλέον έκονα καθημερινή στην αττική φύση, λείπει από την περιγραφή του Σοφοκλή, όπως λείπουν και τα δημητριακά. Προφανώς γιατί όλα τα φυτά που αναφέρει είναι αυτοφυή (αυτόματος ονομάζεται ο κισσός στον Αθήναιο), όπως τα πρωτογενή στοιχεία που απαρτίζουν μια πατρίδα.

Νάρκισσος και κρόκος φαίνεται ότι είναι φυτά προελληνικών θεοτήτων, όπως συνήθως τα φυτά με βολδό⁸. Πολλές φορές λέχθηται ότι αυτό σφειλετά στο γεγονός ότι πολιτισμικά ανήκουν στη φάση της καρποσυλλογής, όταν οι βολδοί ήταν εδώδιμοι και αποτελούσαν κύριο τρόπο ανανέωσης της βλαστασίης: η σπορά είναι δύναρι της Δημητρας (σπερματούς καρπών). Παυσανίας 1,14,3) και οι άνθρωποι το έμαθαν μαζί με την καλλιέργεια των δημητριάδων. Είτε πάντως η εξέλιξη ακολούθησε αυτή τη διαδοχή είτε οι πορείες ήταν παράλληλες και οι μεταβολές αργεῖ, οι αρχαίοι συγγραφείς πιστεύουν ότι ένα τέτοιο στάδιο είχε προηγθεί από την έμφρενο του αίσου (Διούνος, V, 4,5). Ο Ηαιόδος το θεωρεί ευτυχέστερο για τους ανθρώπους (οι ανότατοι δεν γνωρίζουν... τον πλούτο της μαλάχης και του ασφόδελου. Έργα και Ήμεραι 41), ο Χρεμύλος στον Πλούτο του Αριστοφόρου ορίζει έτσι την ένδεια (αντί ψωμί θα τρως βλαστάρια μαλάχη, αντί κριθαρένιο παξιμάδι φυλλαράκια από ραπάνια, Πλούτος, 543-544).

Ο κρόκος είναι το φυτό που δίνει το κίτρινο και κιτρινοκάκκινο χρώμα, χρησιμοποιείται κυρίως για τις χρωστικές του ιδιότητές, για να βάφονται τα ψάρισμα. Η χρωστική ουσία δρισκείται στα στίγματα του άνθους που αποξηραίνονται και παρασκευάζεται η βαφή⁹. Στις μεταφορικές του χρήσεις συνιστάει και τα δύο, είναι η κροκόπεπλη αυγή αυτή που με τον κίτρινο πέπλο της απλώνεται στη γη και φέρνει το φως (Ιλ. Θ1, T1, Ψ227, Ω695).

Ηώη μὲν κροκόπεπλος ἔκιναντο πάσσων ἐπ' αὐαί.

Η συλλογή του κρόκου για λόγους χρηστικούς ή μερις θρησκευτικού τελετουργικού εικονίζεται σε μινιατούρες της Κρήτης, όπου παριστάνεται ένας πίθηκος κροκοσυλλέκτης, και της Σαντορίνης¹⁰. Στα Ακρωτήρια της Σαντορίνης, στο κτίριο που ονομάζεται Ξεστή III, παριστάνονται σκηνές από τη συλλογή του κρόκου σε καλάδια και την προσφορά του σε μια καθόδη θέα. Την κίνηση της προσφοράς την κάνεινας πίθηκος και πάλι. Η σκηνή του με τελετουργικά μήματα νεαρών καρπιτών, όπως ερμηνευεθεί την παραγραφή της Σαντορίνης¹¹, παρουσιάζεται και στα κλασικά χρόνια στη Βραυρώνα, όπου τα μικρά καρπιτάκια, οι άρκτοι, χόρευαν ντυμένα με κροκοβαμένους χιτωνισκούς. Το βάθμον των ρούχων με κρόκο συνεχίζεται στη συγχρόνη Ελλάδα, όπου ακόμη το επιθέτο κροκοίσος σημαίνει το κίτρινο χρώμα. Στην Κρήτη πρέπει να υπήρχε κάποιου είδους καλλιέργεια τουλαχίστον των 160 και 170 αιώνων, όπως φαίνεται από τις λέξεις ζοφορκήπος και ζοφορκήτης στην εγγραφή της εποχής¹². Καλλιέργεια κρόκου γίνεται σήμερα στην περιοχή της Κεράνης, κοντά στο χωριό Κρόκος, και τα απορέματα στήγματα χρηματοποιούνται ως αρτηματικές ουσίες. Η ειλιά είναι το δύρο της Αθηνάς στην Αθήνα: αποτελεί το κεντρικό στοιχείο ενός από τους ιδρυτικούς μύθους της αθηναϊκής πολιτείας, της πάλης του Ποσειδώνα, και της Αθηνάς για την πόλη των Αθηνών¹³.

Το βάρος και η σημασία της φαίνονται στο χορικό του Σοφοκλή κακώς και η τριπλή της διάσταση: ως καρποφόρο δέντρο που από άγριο (κοτύνος) έγινε ήμερο, αντικείμενο καλλιέργειας, όπα αγαθό του πολιτισμού, ως αντικείμενο θρησκευτικό, με συνέπεια τη λατρευτική την εντατή σε θρησκευτικά τελετουργικά, και τέλος ως σύμβολο της πολιτικής ζήνης. Χρήσιμος είναι ο παραλλήλιος με την εξάπλωση της καλλιέργειας της ελιάς στην Αττική την εποχή του Σόλωνα. Όσο και αι σι ρίζες των τελετουργικών και της καλλιέργειας, θα είναι μάλλον αρχαιότερες, γιατί η ειλιά της Αθηνάς σημαίνει την καθιέρωση της καλλιέργειας και την εδραίωση της κοινωνικής ομάδας σε ένα χώρο, η εποχή της διατύπωσης

της μυθικής διήγησης και οι εκφράσεις με τις οποίες πέρασε στη γραπτή παράδοση είναι ίωμα παραλλήλη με μια οργανωμένη διεύρυνση και βελτίωση της ελαιοκομίας¹⁴.

Θα ήθελα να αναφέρω ένα ακόμη σημείο που έρχεται και ζάναρχεται στους κλασικούς συγγραφείς της αυτοχθονίας της ελιάς. Ο Ηρόδοτος π.χ. (V, 82) δηγείται πως οι Επιδαύριοι, μετά από προφήτεια του μαντείου των Δελφών, ζήτησαν από τους Αθηναίους να τους επιτρέψουν να κόψουν μια ειλία για να κάνουν από το έύλο της αγάλματα που παρήγειλε το μαντείο.

«λέγεται δε καὶ ὡς ἐλαῖαι ἦσαν ἀλλοθι γῆς οὐδόμων κατὰ χρόνον κείνον ἡ Αθήνηρος. Καὶ οἱ Αἰγαίωνος (Ποικίλη Ιστορία 3,36) επαναλαμβάνει στην Ύστερη αρχαιότητα: Ἐν Αθήναις εὑρέθηντι λέγουσι πρώτον την ελαῖαν και τὴν ουκίνη.

Η περιγραφή της πολιτισμένης αθηναϊκής φύσης από τον Σοφοκλή μας έδωσε μια από τις δημοτότερες περιγραφής και ερμηνείας του φυτικού κόσμου. Η έκθεση και η ερμηνεία των φυσικών φαινομένων ακολούθησε διάφορες κατεύθυνσεις. Στην Ύστερη αρχαιότητα και στο Μεσαίωνα π.χ. ταυτίστηκε με την αιτρική. Τον 4ο αιώνα αρχίζει η ουσιαστικοποίηση και γραφονταν στην Αθήνα τα πρώτα εγχειρίδια βοτανικής από το Θεόφραστο, που θεωρείται και ιδρυτής της. Στα δύο έργα του, «Περὶ φυτῶν ιστορίαι» και «Περὶ φυτῶν αἰτιῶν», το ένα ουσιαστικότερο και το δεύτερο ποι περιγραφικό, εκβέθηκε τα δυσκολεία του προς την επιφυλακτότητά του προς τις γενικές αλλά τεχνητές συνθέσεις που επιχειρεί: ούλος δε πολὺ πολύχοντος φυτών και ποικιλίων (στο σύνολο του φυτού είναι οργανισμός ποικιλίας, διάφορος και δυσκολός να οριστεί με γενικούς όρους. Περὶ φυτῶν ιστορίαι I,1,10). Επειδή το εγχείριμά του γίνεται σχέδον εκ τους μηδενός, στην ανάπτυξη του ορίζει συνεχώς τις κατηγορίες με τις οποίες περιγράφει και κατατάσσει (σχήμα, χρώμα, πυκνότης, μανότης, τραχύτης, λειότης, Περὶ φυτῶν ιστορίαι I,1,6), ενώ ταυτόχρονα θέτει ως ξεχωρίστες κατηγορίες την ύπαρξη ενός χαρακτηριστικού, την αποκλιτική διάταξη καθώς και τη διαφορετική διάταξη που μετατρέπεται σε ένα χώρο, η εποχή της διατύπωσης

φυτών: π.χ. φλοιός μὲν οὖν ἐστι τὸ εργατὸν καὶ χωριστὸν τὸ ὑποκείμενον οὐσιάτον (Ι,2,6) καὶ συνεχῶς γίνονται συγκρίσεις με τα ζώα, πού μοιδόντων με τα φυτά και πού ὄχι: π.χ. οι διαφορές μεταξύ εμβρύων και καρπών.

Ολή η ανάπτυξη του Θεόφραστου χτίστηκε γύρω από τη λέξη «διαφοραι·»: Ετσι ἀλλώστη αρχίζει και την ανάλυση του. Στην πρώτη φράση του «Περὶ φυτῶν ιστορίᾳ·» δίνει ταυτόχρονα με βάση αυτή τη λέξη, την προβληματική και τη μεθοδολογία του: τῶν φυτῶν τὰς διαφορὰς καὶ τὴν ἄλλην φυσῆν ληπτῶν κατὰ τέ μέρη καὶ τὰ παθή καὶ τὰς γενεῖσις καὶ τοὺς θίους ἥηρ γάρ καὶ πράξεις οὐκ ἔχουσιν ὀπέρη τὰ ζῶα. (Για να αντιληφθεί κανείς τις διαφορές μεταξύ των φυτῶν και των διαφόρων πλευρῶν της φυσῆς τους θα πρέπει να αναλύσει τα μέρη τους, τις ιδιότητές τους, τον τρόπο αναπαραγωγῆς και τις ζώες τους, γιατί δεν έχουν όπως τα ζῶα συνθήσεις και πράξεις, Ι,1,1). Η πορεία της ανάπτυξης του δηλαδή είναι διττή αφ ενός ταξινομείη και κατατάσσει και αφ ετέρου ορίσει αδιάποτα τον τρόπο και τις έννοιες με τις οποίες τα κατατάσσει μεθοδικά. Και πάλι ένα παραδείγμα, επειδή συμβαίνει σαφεστέραν είναι την μάθηση διαμορφουμένων κατά εἰδῶν.

Τα ξεχωρίζει σε δένδρα, θάμνους, φρύγανα και πάσι (Ι,3,1) και προχωρεῖ στο τι θέωρει το καθένα δινοτάς παραδείγματα. Πχ. δένδρο θεωρεῖ την ελιά, τη συκιά και την ἄμπελο, θάμνον τον βάτο και τον παλιόρο, και ούτα καθεδής.

Όλο το ἔργο του Θεόφραστου εγγράφεται στην αριστοτελική λογική της αυτοτμητικής κατάταξης του φυσικού κόσμου¹⁵. Μέσα στην τεράστια αυτή παράθεση στοχεύουν ο Θεόφραστος δεν περιορίζεται στη θεωρητική ανάπτυξη: θέτει στο ἔργο του δρίσουν και οι κάθε είδους παραδόσεις, δηλαδή τη δεδομένα της θεωρητικής σύνθετης προσεγγίσης που δρήγκαν πο πάνω στο χωρίο του Σοφοκλίδη. Για το ίδιο παράδειγμα της ειδιάς πχ. διαδόσουμε: την δέ μακροβιότητα μαρτυρούσαν ἐπει γέ την παν και ἡμέρων και αγριών και αι παραδέδομεν φήμαι παρα τῶν μυθολογῶν ἔλαν μὲν λέγουσι την Ἀθηναῖς φοινίκα δὲ τὸν ἐν Δήλῳ (ΙV XIII 2). Και για τον κισσό: οιον κιτ τὸν και ἔλαν ον φασιν εἶναι τῆς Αιοίας ἐν τοῖς ἀνα της Συρίας από θαλάσσης πενθή μηρουν, ἀλλ' ἐν Ιν δοῖς φανήνται κιττὸν τὸν ὅπερ τὰ Μηρών καλουμένων οδεν δη και τὸν Δύνουντον μυθολογούσιν δι' ὁ και Αλέξανδρος εξ Ινδίας λέγεται ἀπόνων έστεγανμένος κιττῷ είναι και αυτος και ἡ στρατιά (IV, 4).

Κάθε εποχή έχει τους τρόπους ορισμού της. Στον Θεόφραστο, στον Αριστοτέλη και στους συστηματικούς του θου 4ου αι. δριάσκουμε την ουνισταμένη της συστηματική σκέψης, που ειδράεται στο ούμα των παραδοσιακών τρόπων γνώσης, προσέγγισης και ἔκφρασης. Είναι ο στατός χώρος των στοιχείων, η κα λύτερο ο εύτακτος, αλλά με διαφορετικές αρχές τακτοποιημένος, οι ου συστηματική σκέψη εισάρχει όλες κατηγορίες για την καταδήλωση των θεμάτων, ώστε να γίνεται διατήρηση τη γνώση τους (ἐπειδή σαφεστέραν είναι την μάθηση διαμορφουμένων κατά εἰδῶν, Θεόφραστος, 1,3,1). Το αντικείμενο είναι το ίδιο, γι' αιτοι οι παραδόσεις και οι θρησκευτικές αναφορές ανακύπτουν σε κάθε σελίδα έχοντας γίνει ίδιον ούμα με το αντικείμενο και την κάθε οδό της γνώσης του.

Τελευτανότας, αι ρίζουμε μια πολύ σύντομη ματιά στις παραστάσεις των φυτῶν της εποχής. Ωστη μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελούν δύο κατηγορίες: Η μεγάλη πληθώρα, στα αγνεία τουλάχιστον, είναι παραστάσεις σχηματισμούμενες, ουσιαστικά διακομιδητικά μοτίβα φυτικής προσέλευσης: ρόδακες, έλικες, κισσοφύλλα, που πλαισιώνουν τις σκηνές ή καλύπτουν τα αδιακομητά μέρη των επιρρεών. Η δευτερη κατηγορία είναι τα φυτά, που η ομοιώση τους με ορισμένα χαρακτηριστικά των πραγματικών τα κάνει αναγνωριστικά. Αποτελούν ουσιαστικό χαρακτηριστικό των σκηνών που εικονίζονται και γι αιτοι αφείλουν να είναι αναγνωρισμό: ελιές, αμπέλια, φοινικες, στάχα, σε μέρους διαυσιδών κούτσους ή του ελευσινιακού κυκλού κλπ. Δηλαδή τη φατη αποτούν «αποτοκήτα», ξεχωρίζουν, όταν με τις ειδικές τους αναφορές γίνονται ουσιαστικό στοχείο μιας μιθικής δημόησης Αλλώιας, en ειδει σχημάτων και γραμμών, επαναλαμβανομένα και αδιαφοροποίητα, περιβάλλουν τις κάθε είδους παραστάσεις. Οπως το απερι πλήθος των αδιαφοροποίητων φυτῶν της φυτικού κόσμου, από τις οποιες ο Σοφοκλης ξεχωρίσει λειτικά, τους έδωσε υπόσταση και δάθος και πρόδηλως μέσω αυτών την ταυτότητα και τον ορισμό της οθη νικής πατρίδας.

Σημειώσεις

1. P. Vidal-Naquet, «Oedipe entre deux clés. Essai sur l' Oedipe à Colone» στο Jean-Pierre Vernant και Pierre Vidal-Naquet, Mythé et tragédie en Grèce ancienne, τ. II, Editions de la Découverte, Paris 1986.
2. Vidal-Naquet, ο.π., 205-207.
3. M. Détienne, Dionysos à ciel ouvert, Hachette, 1908, 59 κ.ε.

4. Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 10, Φυτολογία, Εκδοτική Αθηνών, Αθηνα 1983, λέξη κιασός.

5. Ε. Φραγκάκη, Συμβολή εις την δημιώδη ορολογίαν των φυτῶν. Αθήναι 1969, λέξη ακιδος;

6. Παυσανίας I,26,6.

7. Διασκοριδής 2,179.

8. I. Chiassi, Elementi di culture precereali nei miti e riti greci, Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1968, 3 κ.ε.

9. Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλο παίδεια, λέξη κρόκος.

10. I. Douskos, «The crocuses of Santorini» στο Thera and the Aegean World. Papers and Proceedings of the second International scientific Congress, London 1980, τόμ. II, 141-145.

11. N. Marinatos, Art and religion in Thera, Athens 1984, 73-84.

12. Φραγκάκη, ο.π., λέξη ζωρόρροπος.

13. M. Détienne, «L' Olivier un mythe politico-religieux» στο M. I. Finley ed. Problèmes de la terre en Grèce Ancienne, La Haye et Paris, 1973, 293-306.

14. Ed. Will, «Le Gréco archaïque», Deuxième Conférence Internationale d' Histoire Economique, Aix en Provence 1962, t. I, Paris 1965, σ. 70 κ.ε.

15. A. Lesky, Ιστορία της αρχαϊκής Ελληνικής Λογοτεχνίας (μετ. Αγ. Τσοπανάκη), Θεσσαλονίκη 1964, 941.

Plants of Nature and Civilization

Iris Tsahili

We have purposely chosen Sophocles' «Oedipus at Colonus» as a significant example of concise syllogism on plant world and the impression it had created on the social environment of Classical Athens. In this play not only certain phases of the drama take place in the boundaries between virgin nature and human interventions, but also are mentioned all the elements which Sophocles has employed to picture the land of Attica: gods, animals, birds, trees, valleys, flowers, all unique features of his home land. Therefore, the choice of plants is not accidental, but serves the description scheme and religious cycles to whom the plants refer due to their symbolism (ivy-Dionysus, narcissus and crocus - modest goddesses, olive tree - Athena). All plants are spontaneous, even olive tree in its natural form, a quality, which has been emphasized by Sophocles in verse 698. In addition, all can be economically exploited or, at least, have certain properties that can be utilized by people. In historic terms, all belong in one way or another to some kind of «collective» activity, but without any evolutionary or chronological significance. At the same time, all plants bear a secondary, but nevertheless powerful symbolism.